

ČINNOSTĚ RADOVEJ KOMISIE PRI ŮRADE PREDSEDNĚCTVA VLÁDY ČSR V ROKOCH 1946 – 1950 A JEJ VPLYV NA FORMOVANIE SŮSTAVY ŠTÁTNÝCH VYZNAMENANĚ

VOJTECH HAMI

HAMI, Vojtech. The Activities of the Orders Commission at the Office of the Presidency of the Government of the Czechoslovak Republic in 1946–1950 and Its Influence on the Formation of the State Decorations System. *Historický časopis*, 2026, 74, 2, pp. 291–322, Bratislava.

The Orders Commission at the Office of the Presidency of the Government of Czechoslovakia was established on January 29, 1946, to manage state decorations within the new post-WWII geopolitical context. Serving as an advisory body, its mission was to oversee the creation of orders and decorations, provide legislative feedback, and eventually unify the system according to the Soviet model, addressing the administrative confusion of the 1918–1945 period. Based on archival sources, the commission's activities from 1946 to 1950 are divided into three periods: establishment (1946), stability (1947–1948), and a phase of fragmentary records (1949–1950). Meeting records reveal that the commission played a pivotal role in shaping the Czechoslovak system of state decorations, leading to significant legislative adjustments and the introduction of new decorations. Employing a comparative methodological approach, this study identifies shifts in legislation and awarding practices before and after the commission's inception. By mapping the commission's development and influence during Czechoslovakia's transition into the Eastern Bloc, the research contributes to a deeper understanding of the administrative and legislative history of state decorations.

Keywords: Orders and Decorations. Orders Commission. Order of the White Lion. Czechoslovakia.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2026.74.2.4>

Činnost Radovej komisie pri Ůrade predsednĚctva vlÁdy dosiaĽ nebola predmetom historického bÁdania. Tento fakt je na škodu faleristiky ako pomocnej vedy historickej, pretože činnost komisie v nami sledovanom období zásadne ovplyvnila formovanie sŮstavy ěeskoslovenskÝch štÁtnÝch a rezortnÝch vyznamenaní. Jej vznik kladieme do priameho sŮvisu s novÝmi geopolitickÝmi reÁliami po roku 1945¹ a s tÝm sŮvisiacej potreby zriadenia novÝch vyznamenaní.

1 PredovšetkÝm závislosť ěeskoslovenska na Sovietskom zVÁze a formovanie vÝchodného bloku. Pozri napr. RYCHLĚK. *ěeskoslovensko v období socialismu 1945–1989*. Praha 2020,

Otázka štátnych vyznamenaní v predchádzajúcom období sa riešila nekoncepčne, a to z viacerých dôvodov. Po vzniku Československa sa nové zákonodarné orgány pozerali na vyznamenania ako na relikť minulosti. Rady a vyznamenania boli asociované predovšetkým s rakúsko-uhorskou monarchiou a panovníckym rodom, čo neprispievalo k myšlienke vytvorenia nového ustáleného systému štátnych vyznamenaní.

Československo po svojom vzniku právne zrušilo² všetky rady a vyznamenania, ktoré boli dovtedy založené (vrátane vyznamenaní založených exilovou politickou reprezentáciou počas prvej svetovej vojny). V neskorších legislatívnych úpravách boli právne zlegalizované vyznamenania zriadené exilovou vládou³ a zriadili sa nové vyznamenania⁴, ktoré reflektovali demokratické zriadenie nového štátu. Aj napriek tomu mal systém štátnych vyznamenaní v rokoch 1918 – 1939 zásadné nedostatky. V tomto systéme totiž absentovalo vyznamenanie, ktoré by bolo určené ako ocenenie za civilné zásluhy jednotlivca alebo kolektívu jednotlivcov, a evidencia udelených vyznamenaní vo forme matriky.

Administratívny a legislatívny chaos bol príznačný aj pre vyznamenania zriadené československou exilovou vládou v Londýne počas druhej svetovej vojny.⁵ Tie boli po obnove Československa právne legalizované, no ich zaradením do existujúcej sústavy štátnych vyznamenaní vznikla značná neprehľadnosť. Otázka bola aj kompetencia jednotlivých úradov vládnej moci, ktoré sa mali podieľať na zriaďovaní a udeľovaní vyznamenaní.

V tomto období tak boli v platnosti všetky vyznamenania zriadené prvým aj druhým zahraničným odbojom a vyznamenania zriadené v rokoch 1918 – 1939. Vyššie citovaný zákon č. 268/1936 o radoch a tituloch sa v tejto novej situácii ukázal ako nedostatočný. Vzniknutý chaos mala vyriešiť novozriadená

s. 35-76.

2 Zákon č. 61/1918 zo dňa 10. decembra 1918, ktorým sa zrušuje šľachtictvo, rady a tituly.

3 § 1 Zákona č. 243/1920 zo dňa 10. apríla 1920, ktorým sa mení zákon o zrušení šľachtictva, radov a titulov.

4 Nariadenie vlády republiky Československej č. 362/1922 zo dňa 7. decembra 1922, ktorým sa zriaďuje Československý rad Bieleho leva a Československá medaila Bieleho leva; Zákon č. 268/1936 zo dňa 21. októbra 1936 o radoch a tituloch.

5 Ide o nasledovné vojenské vyznamenania: Československý vojnový kríž 1939 zriadený nariadením vlády Republiky československej zo dňa 20. decembra 1940, č. 4/1941; Československá medaila Za chrabrosť pred nepriateľom zriadená nariadením vlády Republiky československej zo dňa 20. decembra 1940 č. 5/1941; Československá vojenská medaila Za zásluhy zriadená nariadením vlády Republiky československej zo dňa 20. apríla 1943 č. 5/1943; Československá vojenská pamätná medaila zriadená uznesením vlády Republiky československej zo dňa 15. októbra 1943 č. 2/1944; Československý vojenský rad Bieleho leva Za víťazstvo zriadený nariadením vlády Republiky československej zo dňa 9. februára 1945 č. 7/1945.

Radová komisia pri Úrade predsedníctva vlády, ktorá vznikla 29. januára 1946⁶ ako „*poradný zbor vo veciach radových*“.⁷

Hoci bola Radová komisia formálne koncipovaná ako poradný orgán, rozsah jej faktických kompetencií nasvedčuje tomu, že jej postavenie v administratívnej praxi presahovalo rámec čisto konzultatívnej inštitúcie. Zo zachovaných materiálov vyplýva, že komisia nielen formulovala odporúčania, ale zároveň dohliadala na proces udeľovania vyznamenaní, usilovala sa o unifikáciu systému štátnych i rezortných dekorácií, schvaľovala výtvarné návrhy nových vyznamenaní, posudzovala a aprobovala smernice na ich udeľovanie a v niektorých prípadoch rozhodovala aj o samotnej výrobe konkrétnych dekorácií. Takto široko koncipovaný okruh činností presahuje štandardný model poradného zboru a približuje komisiu skôr k regulačnému a koordinačnému orgánu s významným normotvorným a kontrolným vplyvom. Označenie poradný zbor malo teda do istej miery formálny charakter a nezodpovedalo plne reálnej miere jej zásahov do tvorby a realizácie systému štátnych vyznamenaní. Komisia v skutočnosti predstavovala nástroj centralizácie a systematizácie faleristickej agendy.

Vzhľadom na to, že agenda vyznamenaní spadala pod viacero rezortov,⁸ bola radová komisia zložená zo zástupcov všetkých zainteresovaných úradov.⁹ V nami sledovanom období mali v Radovej komisii zastúpenie Úrad predsedníctva vlády, Kancelária prezidenta republiky, Ministerstvo vnútra, Ministerstvo národnej obrany, Ministerstvo zahraničných vecí, Ministerstvo práce a sociálnej starostlivosti, Ministerstvo informácií, Ministerstvo školstva a osvetu, Ministerstvo priemyslu a Zväz československých výtvarníkov.

Zasadnutia sa konali spravidla na pôde Úradu predsedníctva vlády. Písomné pramene dokumentujú medzi rokmi 1946 – 1950¹⁰ celkovo 31 zasadnutí komi-

6 Národní archiv (NA ČR), fond (f.) Úřad předsednictva vlády – běžná spisovna (ÚPV-B), kartón (k.) 872, číslo jednotky (č. j.) 843/16, řádová komise – usnesení vlády.

7 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, řádová komise – usnesení vlády.

8 Štátne vyznamenania udeľoval, prípadne prepožičiaval podľa Zákona č. 268/1936 z 21. októbra 1936 o radoch a tituloch prezident republiky na návrh vlády. Agenda štátnych vyznamenaní sa teda týkala hlavne Kancelárie prezidenta republiky, Úradu predsedníctva vlády, ale aj Ministerstva národnej obrany, Ministerstva vnútra, Ministerstva školstva a osvetu a Ministerstva zahraničných vecí, prípadne ďalších rezortov, ktoré v nasledujúcom období zriadili vlastné vyznamenania.

9 Zloženie Radovej komisie sa v nami skúmanom období menilo podľa aktuálne riešenej agendy. V poznámkach, ktoré sa vzťahujú k jednotlivým schôdzam, preto uvádzame zoznam členov komisie, ktorí sa zúčastnili konkrétnych schôdz na základe prezenčných listín.

10 Ide o časové rozmedzie, z ktorého sa zachovali písomné pramene (záznamy o zasadnutí komisie a pozvánky). Radová komisia dokázateľne vyvíjala činnosť aj po roku 1950 (hlavne v súvislosti s návrhmi na odobratie vyznamenaní). Písomné pramene z tohto obdobia sú

sie, pričom toto časové rozpätie môžeme na základe prameňov rozdeliť na tri základné obdobia: obdobie etablovania komisie (1946), obdobie jej stabilného a rešpektovaného postavenia (1947 – 1948) a obdobie torzovitosti písomných prameňov (1949 – 1950).¹¹

Obdobie etablovania (1946)

Rok 1946 predstavoval pre Radovú komisiu obdobie, v ktorom ju jednotlivé rezorty pri riešení agendy vyznamenaní vedome alebo nevedome obchádzali. Komisia riešila predovšetkým problematiku unifikácie systému štátnych vyznamenaní, pričom sa dožadovala akceptácie svojich pripomienok pri zriaďovaní nových dekorácií v jednotlivých rezortoch. Ako jediný nadrezortný orgán sa tak musela Radová komisia dožadovať svojho faktického uznania.

Dostupné dokumenty uvádzajú, že prvé zasadnutie Radovej komisie sa uskutočnilo 10. apríla 1946.¹² Z dikcie zápisnice a charakteru preberaných bodov sa však môžeme domnievať, že nešlo o jej prvé zasadanie. Na schôdzi sa riešila problematika vyznamenaní určených civilným osobám, ktoré sa zaslúžili o československý národný odboj, predovšetkým ak pôsobili v okupovanej vlasti. Komisia sa zhodla, že „*v takých prípadoch je ťažké odporučiť vyznamenanie vojenskými vyznamenaniami, ako je Československý vojnový kríž 1939, Medaila za*

však torzovité a neumožňujú komplexnejšiu rekonštrukciu činnosti komisie. Pre historický výskum sú však prínosné vybrané rozhodnutia o odobratí vyznamenaní v kontexte politických procesov v Československu.

- 11 Rozdelenie činnosti Radovej komisie na tri etapy nepredstavuje iba chronologické členenie sledovaného obdobia, ale vychádza z metodologickej periodizácie založenej na zmene jej inštitucionálneho postavenia, charakteru prerokúvanej agendy a stave zachovaného pramenného materiálu. Rok 1946 predstavuje fázu etablovania komisie a presadzovania jej kompetencií v rámci štátnej správy (jej postavenie bolo častokrát ignorované a predovšetkým Ministerstvo národnej obrany malo tendenciu riešiť otázku štátnych vyznamenaní vo vlastnej réžii), roky 1947 – 1948 obdobie stabilizovaného a rezortmi rešpektovaného poradného orgánu s výrazným koncepčným vplyvom na formovanie sústavy vyznamenaní (obdobie, keď sa jednotlivé rezorty nepokúšali komisiu obchádzať) a roky 1949 – 1950 etapu limitovanú torzovitosťou prameňov, ktorá zároveň odráža širšie administratívne a politické zmeny po roku 1948 (ide takisto o stabilné a rešpektované postavenie komisie, ktoré však nie je možné na základe primárnych prameňov plne rekonštruovať). Periodizácia tak vychádza z kombinácie inštitucionálnej analýzy a pramennokritického prístupu.
- 12 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o poradě řádové komise, konané v budově úřadu předsednictva vlády, Praha-III, Strakova akademie, ve středu dne 10. dubna 1946 o 9. hod. dopolední. Zasadnutia sa podľa zápisu zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka [Úrad predsedníctva vlády (ďalej iba ÚPV)], Jan Třebický (ÚPV), Dr. Kordoš (ÚPV), pplk. Tomáš Tománek [Ministerstvo národnej obrany (ďalej iba MNO)], Dr. Konopáč [Ministerstvo vnútra (ďalej iba MV)], Dr. Malík [Ministerstvo ochrany práce a sociálnej starostlivosti (ďalej iba MOPSS)].

chrabrosť, alebo Medaila za zásluhy“.¹³ V praxi sa tak prejavil jeden z najpálčivejších nedostatkov systému štátnych vyznamenaní, a to absencia vyznamenania za civilné zásluhy.¹⁴ V tomto období bolo teda možné oceniť civilné zásluhy buď vojenským vyznamenaním, alebo Radom Bieleho leva.¹⁵ Tento problém konštatovala aj Radová komisia, ktorá „odporučila, aby Ministerstvo vnútra buď pri prejednávaní osnovy o pamätnom odznaku, alebo osnovou zvláštnou pamätalo na prípady, kedy sa civilní československí občania mimoriadnym spôsobom zaslúžili o oslobodenie vlasti“.¹⁶

Ďalším bodom programu bolo schvaľovanie výtvarného prevedenia stužky odznaku „Hrdinov práce“. Komisia jednohlasne zamietla predložený návrh (stuha tehlovej farby s bielo-žltobielym pruhom uprostred) a odporučila realizáciu vo farbách štátnej vlajky.

Dôležitým bodom programu bolo rozhodnutie o jednotných rozmeroch stužiek¹⁷ všetkých československých radov a vyznamenaní, a to v šírke 38 mm. Toto rozhodnutie prispelo k praktickosti nosenia klopových stužiek na uniformách, keďže sa týmto dosiahla dokonalá symetria.

Radová komisia takisto požadovala pre svoje interné potreby dokumentačný materiál – všetky rady a vyznamenania vo všetkých stupňoch a triedach aj s ich miniatúrami. Posledným bodom programu bola informácia o dohode medzi Slovenskou národnou radou (SNR) a vládou ČSR o udeľovaní slovenských vyznamenaní príslušníkom cudzích štátov.

Nasledujúce zasadnutie komisie sa uskutočnilo 17. apríla 1946.¹⁸ Hlavný bod programu nadväzoval na predchádzajúce zasadnutie, v ktorom sa okrem iného riešila problematika vyznamenania za činy občianskej statočnosti.

13 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 11.

14 Absencia vyznamenaní za civilné zásluhy siahala do obdobia prvej Československej republiky. Po jej vzniku boli totiž Zákonom č. 61/1918 zo dňa 10. decembra 1918, ktorým sa zrušuje šľachtictvo, rady a tituly, zrušené vyznamenania a tituly rakúsko-uhorskej monarchie. Nasledujúce právne predpisy, ktorými sa upravoval systém štátnych vyznamenaní, však do značnej miery ignorovali potrebu dekorovať jednotlivcov za civilné zásluhy. Dekorácie zriadené exilovou vládou v Londýne počas druhej svetovej vojny mali iba vojenský charakter.

15 Udelenie Radu Bieleho leva bolo možné iba v teoretickej rovine, keďže tento rad sa udeľoval predovšetkým občanom iných štátov. Jeho prípadné udelenie občanom Československa však legislatíva nedefinovala.

16 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 11.

17 Ide o stužky – miniatúry, klopové stužky (v dobovej hantírke aj „lentočky“), respektíve symbolické náhrady za dekorácie in natura, ktoré sa nosili na odeve (spravidla uniforme) podľa predpisov v konkrétnom poradí.

18 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi řádové komise, konané dne 17. dubna 1946 o 10. hod. dopolední v úřadě předsednictva vlády, Praha-III., Strakova akademie. Schůzde sa podľa zápisu zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV), Ota Netrval (ÚPV), Jan Třebický [Ministerstvo zahraničních věcí (ďalej iba MZV)], Dr. Konopáč (MV),

„Radová komisia jednomyselne odporučila, aby Ministerstvo vnútra vypracovalo osnovu vládneho nariadenia, ktorým by sa zaviedlo vyznamenanie za občiansku statočnosť preukázanú tým, že v záujme osôb či majetku, alebo v inom verejnom záujme, sa uviedol československý občan v ohrození života. V úvahu pripadajú prípady nasadenia života pri nešťastiach, živelných pohromách, ochrane verejných záujmov...“¹⁹

V ďalšom bude sa riešiť problematika novozriadeného Československého vojenského radu Za slobodu.²⁰ Komisia sa zhodla, že osnova radu vykazuje viaceré odchýlky od dovtedy platných predpisov o radoch a vyznamenaniach. Odporučila zaviesť Československú vojenskú medailu Za slobodu namiesto radu s odôvodnením, že

„odstavec 2, článku 2 stanov poskytuje možnosť, aby sa tento rad stal hromadným vyznamenaním, čím by bol pojem radu do značnej miery znehodnotený, čo by sa ťažko nieslo, pokiaľ ide o hodnotu jediných, dosiaľ existujúcich radov Bieleho leva a Bieleho leva Za víťazstvo“.²¹

Komisia teda požiadala Ministerstvo národnej obrany:

„1. Aby rad Za slobodu bol udeľovaný československým štátnym občanom iba výnimočne v tých prípadoch, kde sa prejavia zásluhy väčšieho rozsahu, než ako je na ne pamätané doterajšími vyznamenaniami, a to Československým vojnovým krížom 1939, Československou medailou Za chrabrosť a Československou medailou Za zásluhy; 2. S ohľadom na to, že II. a III. stupeň predchádza Československú medailu Za chrabrosť a Československú medailu Za zásluhy, nech sú tieto radové stupne používané iba v prípadoch, ktoré objektívne javia vyšší stupeň zásluh; 3. Keďže vládne nariadenie, ktorým sa zriaďuje Československý vojenský rad Za slobodu, javí podstatné odchýlky od dosiaľ platných foriem tým, že za radový odznak možno považovať iba I. stupeň, pričom II. a III. stupeň majú charakter medaily, nech je tento rad použitý výnimočne pri príležitosti I. výročia oslobodenia vlasti, inak nech sú používané už zavedené vyznamenania.“²²

Radová komisia v tomto prípade navrhla opatrenia, ktoré by zabránili devalvácii novozriadeného radu. Československý vojenský rad Za slobodu bol totiž

Dr. Straka (ÚPV), Dr. Prochádzka [Kancelária prezidenta republiky (ďalej iba KPR)], pplk. Tomáš Tománek (MNO) a Kamil Novotný [Ministerstvo školstva a osvetu (ďalej iba MŠO)].

19 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 17.

20 PULEC. *Československá státní vyznamenání, státní čestná uznání a ceny*. Praha 1980, s. 83.

21 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 17.

22 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 17

zriadený v rýchllosti bez riadneho pripomienkového konania, čoho výsledkom bola jeho teoretická duplicita v zásluhovosti.²³

Ďalšia schôdza sa konala 30. apríla 1946.²⁴ Hlavným bodom mala byť „osnova vládneho nariadenia o pamätnom odznaku, ktorá sa ocitá v kolízii s nejasným vymedzením okruhu osôb, ktoré majú byť vyznamenané pripravovanou Jánošíkovou medailou“.²⁵ Tento bod programu bol však pre absenciu zástupcu Ministerstva národnej obrany presunutý na schôdzu naplánovanú na 2. mája 1946.²⁶ V ďalších bodoch programu sa riešila problematika „národnej spôsobilosti“ istej Vilmy Dulovej, ktorá bola navrhnutá na udelenie Československého vojnového kríža 1939. Ďalej sa riešili formálne náležitosti pri návrhoch na udelenie vyznamenaní cudzím štátnym príslušníkom a vyhotovenie fotografií všetkých československých radov a vyznamenaní pre potreby úradov zastúpených v Radovej komisii.

Nasledujúca schôdza sa konala 28. mája 1946.²⁷ Na úvod predseda komisie skonštatoval, „že osobne jednal s ministrom národnej obrany gen. Svobodou a náčelníkom generálneho štábu gen. Bočkom, ktorých upozornil na ťažkosti vznikajúce rýchlym jednaním osnov o radoch a vyznamenaniach, ktoré potom v praxi prejavujú radu nedostatkov a bránia vytvoreniu určitého systému. Obaja predstavitelia brannej moci uznali tieto námietky a sľúbili, že ďalšie osnovy sa budú konzultovať vždy v užšom kontakte s Radovou komisiou“.²⁸

Gen. Svoboda vzal do úvahy predošlé odporúčania Radovej komisie ohľadom Československého vojenského radu Za slobodu a prehlásil, že „rad bude udeľovaný iba výnimočne a pokiaľ možno v malom počte prípadov v prechodnej

23 Za rovnaké zásluhy mohol byť jednotlivcovi udelený Československý vojenský kríž 1939, prípadne Československá vojenská medaila Za zásluhy.

24 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Svolání schůze řádové komise; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV), Dr. Kordoš (KPR), Dr. Procházka (KPR), Dr. Třebický (MZV), Dr. Konopáč (MV), pplk. Tomáš Tománek (MNO), Dr. Netrval (ÚPV).

25 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi řádové komise, konané dne 30. dubna 1946 o 10. hod. v úřadě předsednictva vlády, Praha III, Strakova akademie.

26 Záznam z tejto schôdze sa v dochovaných archívnych dokumentoch nezachoval. Ďalší zápis o schôdzi Radovej komisie pochádza z 28. mája 1946. Na tejto schôdzi sa okrem iného preberala aj problematika Československej Jánošíkovej medaily. Je teda možné, že schôdza Radovej komisie sa 2. mája 1946 nekonala.

27 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Svolání schůze řádové komise na 28. května 1946. Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV), Dr. Procházka (KPR), Dr. Třebický (MZV), Dr. Klučka (MZV), Dr. Hrabá (MNO), pplk. Tomáš Tománek (MNO), Dr. Novotný (MŠO), Dr. Straka (ÚPV).

28 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi řádové komise, konané dne 28. května 1946 o 10,30 hod. dopoledne v budově úřadu předsednictva vlády, Praha III., Strakova akademie.

dobe“.²⁹ Ďalším bodom programu bola osnova vládneho nariadenia, ktorou sa zriaďuje Československá Jánošíkova medaila.³⁰ Zo zápisu sa dozvedáme, že osnova vládneho nariadenia bola upravená na základe pripomienok Radovej komisie a Ministerstva národnej obrany. Okrem formálnych pripomienok šlo hlavne o vymedzenie okruhu osôb, ktorým mala byť táto medaila udelená. Na základe pripomienky Radovej komisie sa stanovky Československej Jánošíkovej medaily upravili tak, „aby táto medaila bola udeľovaná výnimočne iba partizánom, a to za vynikajúce zásluhy“.³¹ Šlo o opatrenie, ktorým sa zamedzilo vzniku duplicitného vyznamenania za zásluhy v domácom odboji. Vyhláškou ministra vnútra č. 1486 zo dňa 26. júna 1946 bol totiž zriadený Pamätný odznak druhého národného odboja „ako viditeľná upomienka pre československých štátnych občanov, ktorí svojou účasťou na odboji proti okupantom mimo organizované vojenské jednotky prispeli k oslobodeniu republiky alebo ktorí boli perzekvovaní z dôvodov národných, alebo politických“.³²

V ďalšom bode schôdze sa komisia venovala osnove vládneho nariadenia, ktorým sa zriaďuje Československý veliteľský Rad Jana Žižku z Trocnova.³³ Pripomienkovali sa formálne náležitosti a bol jasne vymedzený okruh osôb, ktoré mohli byť týmto radom vyznamenané.

V poslednom bode schôdze sa riešila problematika udelenia sovietskych Medailí Za oslobodenie Prahy³⁴ 30 000 príslušníkom revolučných gárd. Radová komisia sa stotožnila so stanoviskom Ministerstva národnej obrany a odporučila udelenie týchto vyznamenaní.

Dňa 28. júna 1946 sa konala schôdza Radovej komisie,³⁵ na ktorej sa riešila problematika založenia Odznaku Československého partizána.³⁶ V tomto jedinom bode sa viedli polemiky o tom, do kompetencie ktorého ministerstva by mala spadať daná problematika. Ďalej sa zdôraznilo, že Odznak československého partizána je určený výhradne osobám, ktoré definuje zákon ako partizánov³⁷

29 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 27.

30 PULEC, *Československá státní*, s. 85.

31 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 27.

32 PULEC, *Československá státní*, s. 84.

33 PULEC, *Československá státní*, s. 85.

34 GREBENNIKOV a KATKOV. *Ordena i medali SSSR*. Moskva 1982, s. 206.

35 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Presenční listina schůze řádové komise, konané dne 28. června 1946 v úřadě předsednictva vlády. Schůdce sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV), Dr. Kordoš (KPR), Dr. Třebický (MZV), Dr. Klučka (MZV), pplk. Tomáš Tománek (MNO), Dr. Hraba (MNO), škpt. Dohelský (MNO), Dr. Kono-páč (MV), Dr. Straka (ÚPV), Dr. Netrval (ÚPV).

36 PULEC, *Československá státní*, s. 86.

37 Zákon č. 34/1946 zo dňa 14. februára 1946, ktorým sa vymedzuje pojem československého partizána.

a skonštatovalo sa, že osobám, ktoré budú vyznamenané Odznakom československého partizána sa za odbojovú aktivitu nebude udeľovať Pamätný odznak II. národného odboja.³⁸

Posledná písomne doložená schôdza Radovej komisie v roku 1946 sa konala 10. septembra.³⁹ Rokovalo sa o troch hlavných bodoch, a to o návrhu Vojenského historického ústavu na Pamätný list, udelení československých radov cudzincom a iná bežná agenda Radovej komisie.⁴⁰ Podrobnosti rokovania známe nie sú, keďže zápis zo schôdze sa nezachoval. Rovnaký prípad predstavuje aj schôdza z 29. januára 1947. Zachoval sa iba dokument o zvolaní schôdze, v ktorom sa uvádza, že „*prejednávať sa budú niektoré otázky, týkajúce sa Pamätného odznaku druhého národného odboja a pamätnej medaily Za oslobodenie Prahy a všeobecné otázky vyplývajúce z doterajšej praxe Radovej komisie*“.⁴¹

Obr. 1.: Výtvarné návrhy Jana Straku na Rad červenej zástavy práce a Rad červenej hviezdy práce

(NA Praha, f. ÚPV-T, šk. č. 2102, in. č. 5162, sig. 22.41.6/55)

38 MĚŘÍČKA. *Československá vyznamenání III. část 1939–1948*. Hradec Králové 1974, s. 22.

39 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Svolání schůze řádové komise 10. září 1946.

40 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 38.

41 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Svolání schůze řádové komise 29. ledna 1947.

Obr. 2. Výtvarné návrhy Jana Straku na vyznamenanie Za pracovnú vernosť
a vyznamenanie Za pracovnú obetavosť

(NA Praha, f. ÚPV-T, šk. č. 2102, in. č. 5162, sig. 22.41.6/55)

Obr. 3. Výtvarný návrh na Rad červenej zástavy práce, ktorý vypracovalo 22.
oddelenie Úradu predsedníctva vlády

(NA Praha, f. ÚPV-T, šk. č. 2102, in. č. 5162, sig. 22.41.6/55)

Obdobie stabilného a rešpektovaného postavenia Radovej komisie (1947 – 1948)

Po stabilizácii svojho postavenia sa Radová komisia stala v očiach jednotlivých rezortov rešpektovanou. Na jej schôdzach sa pripomienkovali osnovy zákonov a vládnych nariadení, ktorými sa mali zriadiť nové vyznamenania, schvaľovali sa výtvarné návrhy nových vyznamenaní, diskutovalo sa o možných úpravách stanov jednotlivých vyznamenaní a podobne. Radová komisia riešila nielen problematiku existujúcich a novozriadených štátnych vyznamenaní, ale aj vyznamenaní zriaďovaných jednotlivými rezortmi. V tomto období už bola komisia všetkými rezortmi plne rešpektovaná ako najvyšší poradný orgán pre problematiku vyznamenaní. Dôkazom toho sú aj občasné požiadavky jednotlivých ministerstiev o delegovanie svojho zástupcu do komisie.⁴²

Dôležitá schôdza Radovej komisie sa uskutočnila 4. februára 1947.⁴³ Na tejto schôdzi sa riešili zásadné otázky formovania novej sústavy štátnych vyznamenaní. V prvom bode programu sa diskutovalo o otázke možného zriadenia nového radu, ktorý by nahradil Rad Bieleho leva. V praxi sa tak začal riešiť najzásadnejší nedostatok systému štátnych vyznamenaní, a to absencia vyznamenania za civilné zásluhy. Túto absenciu do istej miery vyplňoval Rad Bieleho leva, no ako v správe konštatuje Dr. Klučka,

*„status Radu Bieleho leva bol prekročený – súčasne z nedostatku iného radu náhradného nie je možné zachovať určitú výlučnosť tohto najvyššieho vyznamenania. Je nesporné, že počet 368 radov Bieleho leva, ktoré boli v rokoch 1945 – 1946 udelené (čo zodpovedá asi 10 rokom praxe v tomto smere pred rokom 1938), je stav nežiaduci. Pri tejto príležitosti je treba upozorniť na aktuálnosť udelenia tohto radu členom diplomatického zboru, ktorí končia svoje pôsobenie v ČSR“.*⁴⁴

Komisia sa teda zhodla, že uvedený stav je nežiaduci. Zároveň bolo poukázané na ďalší nedostatok pri udeľovaní Radu Bieleho leva, a to neprimerané udeľovanie radu vzhľadom na triedy (vyššie triedy boli udeľované vo väčšom počte ako nižšie). Dr. Klučka uviedol, že v tom čase už Ministerstvo vnútra pracovalo na návrhu duplicitného radu. Nový rad mal zahrňovať jednak civilné, ale aj kultúrne zásluhy.

42 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi řádové komise dne 10. 10. 1947 v úřadě předsednictva vlády, s. 2.

43 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi řádové komise při úřadu předsednictva vlády ze dne 4. II. 1947. Schůdže sa podľa zápisu zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV) a členovia komisie Dr. Karlec (MV), Dr. Klačka (MZV), Dr. Kordoš (KPR), Dr. Novotný (MŠO), Dr. Procházka (KPR), pplk. Tomáš Tománek (MNO), Dr. Čedík (ÚPV), Dr. Jelínek (ÚPV).

44 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 42, s. 1.

V ďalších bodoch schôdze sa rokovalo o forme nosenia pamätných a záslužných odznakov za účasť v odboji a o potrebe zriadenia vyznamenania za „*občiansku obetavosť a statočnosť v dobe mieru (hasičstvo, finančná stráž, záchrana života, príslušníci armády v službe, matky s početnou rodinou)*“.⁴⁵ Ďalej sa riešila možnosť založenia zbierky československých radov a vyznamenaní na Úrade predsedníctva vlády, príprava štúdie o československých vyznamenaniach, ktorá by predstavovala prínos pre odbor, udeľovanie vyznamenaní zriadených Slovenskou národnou radou či užívanie niektorých cudzích vyznamenaní udelených pred rokom 1939.

Jedným z bodov programu bola aj problematika udeľovania sovietskych vyznamenaní Za oslobodenie Prahy. Komisia sa zhodla, že pri udelení 30 000 vyznamenaní je potrebné jednotlivé návrhy dôsledne skontrolovať. Bolo dohodnuté, že „*Zväz národnej revolúcie a Zväz oslobodených politických väzňov vykonávajú predbežnú kontrolu navrhnutých osôb, ktoré potom individuálne preverí Ministerstvo národnej obrany spolu s Ministerstvom vnútra*“.⁴⁶ V ďalších bodoch sa riešila správa Radu za slobodu, problematika odznakov miestnych odbojových skupín, prax udeľovania Radu Bieleho leva a problematika udeľovania vyznamenaní obciam. V tomto období totiž legislatíva nedefinovala možnosť udelenia vyznamenaní obciam. V praxi však už boli niektoré obce dekorované.

Radová komisia na svojej schôdzi konanej 11. februára 1947⁴⁷ rokovala o konkrétnych otázkach pri zriadení nového radu ako náhrady za Rad Bieleho leva. Komisia sa zhodla, že nový rad by mal mať štruktúru zhodnú s Radom Bieleho leva – 5 tried a dve medaily, pričom má výtvarne nadväzovať na Rad Bieleho leva. Zo zápisu zo schôdze sa dozvedáme, že Dr. Kordoš z Kancelárie prezidenta republiky navrhol názov radu „Pravda víťazí“.⁴⁸ K tomuto návrhu však komisia zaujala zamietavé stanovisko s argumentom, že nie je vhodné pomenovať vyznamenanie heslom. Dr. Novotný z Ministerstva športu a osvetu navrhol, aby nový rad niesol meno T. G. Masaryka. Novotný argumentoval, že

„meno prezidenta osloboditeľa, ktoré dnes predstavuje vysokú historickú hodnotu a stalo sa určitým symbolom, ktorý subsumuje všetky občianske cnosti a zásluhy a je súčasne aj stálym výrazom kultúry a humanity, je

45 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 42, s. 2.

46 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 42, s. 3.

47 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi řádové komise při úřadě předsednictva vlády ze dne 11. února 1947; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (KPR) a členovia Dr. Karlec (MV), Ing. Klučka (MZV), Dr. Kordoš (KPR), Dr. Novotný (MŠO), Dr. Procházka (KPR), Dr. Schwarz (MV), pplk. Tomáš Tománek (MNO), Dr. Čedík (ÚPV), Dr. Jelínek (ÚPV).

48 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 46, s. 1.

v danom prípade vhodným názvom pre duplicitný rad za Rad Bieleho leva, ktorý symbolizuje pojem štátnej suverenity“.⁴⁹

Tento nový rad tak mal byť založený podľa Zákona č. 268/1936 o radoch a tituloch. Netradičnú požiadavku predstavuje zavedenie tzv. *Numerus clausus* – teda vymedzenie maximálneho počtu nositeľov radu a zároveň vedenie presnej evidencie vo forme matriky.

V druhom bode programu sa riešila otázka zriadenia nového vyznamenania za občianske zásluhy v dobe mieru. Nové vyznamenanie sa malo nazývať „Československý záslužný kríž“ a malo mať svoju analógiu s Československým vojnovým krížom 1939.

Posledným rokovacím bodom bola informácia o príprave nového vyznamenania v gescii Ministerstva národnej obrany – Zborovskej pamätnej medaily.⁵⁰ Medaila bola určená pre účastníkov bitky pri Zborove k jej 30. výročiu. Rátalo sa s jednorazovým udelením 3 000 pamätných medailí. Komisia vyjadrila pochybnosti, „či je táto akcia z dôvodov štátno-politických únosná“.⁵¹

Nasledujúca schôdza sa konala 21. marca 1947.⁵² Prvým bodom programu bola problematika zriadenia Pamätného odznaku II. národného odboja. Ministerstvo národnej obrany žiadalo Radovú komisiu o urýchlené jednanie v tejto veci, keďže odznak mal byť udeľovaný už v máji 1947 pri príležitosti osláv Pražského povstania. K tejto problematike skonštatoval predseda komisie, že výtvarné prevedenie odznaku je v rozpore s dovtedajšou praxou, a to z toho dôvodu, že na reverze je vyobrazená vavrínová ratolesť neštandardným spôsobom. Vzhľadom k uvedenému predseda komisie považoval za nutné, „aby boli vypracované predpisy československých radov a vyznamenaní, ktoré by boli záväzné pre nasledujúce prípady, hlavne pokiaľ ide o typické emblémy“.⁵³

V druhom bode schôdze sa komisia zaoberala podnetom Zväzu oslobodených politických väzňov a pozostalých po obetiach nacizmu – „Kraj 17. listopad“ na zriadenie pamätnej medaily, ktorá by bola určená občanom, ktorí prežili nacistické perzekúcie počas okupácie. Medaila mala niesť názov „17. listopad“. K tomuto stanovisku zaujalo Ministerstvo národnej obrany, Ministerstvo vnútra a Radová komisia jednohlasne zamietavý postoj s odôvodnením, že

49 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 46, s. 2.

50 PULEC, *Československá státní*, s. 86.

51 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 46, s. 3.

52 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi řádové komise při úřadě předsednictva vlády ze dne 21. března 1947; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (KPR) a členovia Dr. Karlec (MV), Ing. Klučka (MZV), Dr. Kordoš (KPR), Dr. Šebesta (MŠO), Dr. Schwarz (MV), pplk. Tomáš Tománek (MNO), Dr. Jelínek (ÚPV).

53 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 51, s. 1.

*„zriadenie ďalšej pamätnej medaily nepokladajú za žiaduce. Uznanie predmetných zásluh môže byť vhodne vyjadrené Pamätným odznakom II. odboja, respektíve pri zvláštnych zásluhách Československým vojnovým krížom 1939 (uďeľovaným eventuálne in memoriam), alebo medailou Za zásluhy I. – II. stupňa“.*⁵⁴

Komisia v treťom bode schôdze riešila problematiku vyznamenaní Za zásluhy o výstavbu štátu a Za vynikajúci pracovný výkon.⁵⁵ Išlo o dotaz Ministerstva sociálnej starostlivosti, či je možné predmetné vyznamenania nosiť spoločne s vojenskými vyznamenaniami.

V ďalších bodoch zasadania komisia vzala na vedomie informáciu MNO o tom, že návrhy na udelenie sovietskej medaily Za oslobodenie Prahy sa na oficiálnych miestach neprejednávajú. Ďalej bolo komisii oznámené, že MV na žiadosť komisie predloží vláde návrh na zriadenia duplicitného radu ako náhrady za Rad Bieleho leva.

V poslednom bode programu sa riešila problematika evidencie udelených radov Bieleho leva. Zastupiteľské úrady mali podľa stanoviska komisie viesť presnú evidenciu nositeľov tohto radu v danej krajine pre potreby ich pozvania na spoločenské akcie. Kancelária prezidenta republiky mala zároveň predložiť návrh na stanovenie ročného limitu pre udelenie tohto radu.⁵⁶

Schôdza Radovej komisie z 29. apríla 1947⁵⁷ rokovala v troch bodoch. V prvom bode komisia pripomienkovala osnovu vládneho nariadenia, ktorým sa zriaďuje Československý záslužný kríž.⁵⁸ *„Podľa navrhovanej osnovy sa Československý záslužný kríž zriaďuje ako vyznamenanie pre československých štátnych občanov a cudzincov za zásluhy o štát československý na poli občianskom.“*⁵⁹ Väčšina prítomných bola toho názoru, že takto zmienená dikcia je v rozpore s predchádzajúcim odporúčaním Radovej komisie. Tá totiž odporúčala zriadiť

54 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 51, s. 2.

55 NOVOTNÝ. *Řády a vyznamenání 1948–2011 ČSR, ČSSR, ČSFR, ČR, SR*. Hodonín 2011, s. 15; KOUNOVSKÝ a HEINC. *Československá vyznamenání za pracovní úspěchy 1945–1949*. Hradec Králové 2001, s. 23–36.

56 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 51, s. 3.

57 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Záznam o schůzi řádové komise konané dne 29. IV. 1947 v úřadu předsednictva vlády o 10 hod. dopol., s. 1; Schůdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (KPR) a členovia Dr. Kordoš (KPR), Dr. Procházka (KPR), Dr. Skalický (MZV), Dr. Klučka (MZV), plk. Beran (MNO), pplk. Tomáš Tománek (MNO), Dr. Karlec (MV), Dr. Konopáč (MV), Dr. Bílek (MV), Dr. Novotný (MŠO), Dr. Straka (ÚPV).

58 Československý záslužný kríž v konečnom dôsledku zriadený nebol. Rokovania o jeho eventuálnom zriadení boli zdĺhavé a po februárovom prevrate sa systém štátnych vyznamenaní prispôbil sovietskemu vzoru.

59 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 56, s. 1.

vyznamenanie za „osobnú statočnosť a obetavosť, preukázanú v občianskom živote, hlavne pri živelných pohromách, infekciách, záchrane ľudského života, alebo plneniu občianskych povinností, pričom bol ohrozený ľudský život“.⁶⁰ Po dlhšej rozprave sa komisia zhodla na odložení rokovania o danej osnove vládneho nariadenia s odvolaním sa na zákon č. 268/1936, ktorý v § 1 uvádza, že udeliť vyznamenanie je možné v prípade zásluh o štát.

Druhý bod zasadania bol venovaný duplicitnému radu za Rad Bieleho leva. Zásadná zmena pri tomto vyznamenaní nastala v názve.

„Predseda komisie Dr. Zelenka uviedol, že po dohode s p. vyslancom Skalickým odporúča, aby namiesto pôvodného uznesenia komisie, podľa ktorého by duplicitný rad mal byť pomenovaný menom prezidenta osloboditeľa, bolo použité názvu Československý rad za zásluhy.“⁶¹

V nasledujúcej rozprave bola pripomienkovaná dikcia návrhu vládneho uznesenia, komisia odporučila, aby prvá trieda radu nemala radovú reťaz s argumentom, že je nepravdepodobné, aby sa tento rad udeľoval hlavám štátov. Dr. Kordoš z KPR zároveň odporučil zavedenie ročného „numerus clausus“, a to nasledovne: I. trieda maximálne 30 udelení, II. trieda maximálne 50 udelení, III. trieda maximálne 50 udelení, IV. a V. trieda maximálne 200 udelení. Ďalej bola riešená otázka súťaže na výtvarné riešenie radových insígnií. MŠO a MV mali spoločne do 13. mája 1947 (najbližšie zasadnutie Radovej komisie) predložiť návrh na užšiu súťaž s konkrétnymi označeniami firiem a umelcov.⁶²

Podľa zachovaných dokumentov sa nasledujúce dve zasadania Radovej komisie konali 13. mája 1947⁶³ a 10. októbra 1947.⁶⁴ Podľa protokolu o zvolaní schôdze sa mala komisia zaoberať dvoma bodmi. Malo ísť o správu o jednaniach vo veci civilného záslužného križa a jednaní o zjednodušení radovej agendy.⁶⁵ Vzhľadom na absenciu konkrétnych dokumentov nie sú známe žiadne podrobnosti. Absentujú aj archívne dokumenty, ktoré by pokrývali obdobie máj až október 1947. Nasledujúci zápis o zasadnutí Radovej komisie pochádza až z 10. októbra 1947. Na schôdzi komisie sa riešila problematika zriadenia odznaku zdarnosti v pôsobnosti Ministerstva školstva a osvetu.⁶⁶ Odznak mal byť zriadený

60 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 56, s. 1.

61 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 56, s. 2.

62 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 56, s. 3.

63 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Svolání řádové komise na den 13. května 1947 do budovy ÚPV.

64 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Svolání řádové komise na den 13. května 1947 na den 10. října 1947 o 10. hod.dopolední.

65 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 62.

66 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 63, s. 1.

„pre zvýšenie a povzbudenie telesnej zdatnosti pre tieto vekové kategórie: a, pre mládež vo veku 15 – 16 rokov a 17 – 18 rokov – bronzové odznaky; b, pre dospelých 19 – 29 rokov – bronzový odznak, 30 – 39 rokov – strieborný odznak, 40 rokov a starších – zlatý odznak“.⁶⁷ Predpokladom pre úspešné získanie odznaku zdatnosti je úspešné vykonanie skúšky príslušnej vekovej kategórie.⁶⁸ Rozprava pokračovala o konkrétnych podmienkach vypísania súťaže na výtvarné riešenie odznakov a o základných požiadavkách na ich vizuálne riešenie.

V druhom bode zasadania sa riešila problematika zriadenia Československého radu za zásluhy. V tomto bode upozornil „Ing. Klučka na nutnosť rýchleho jednania o osnove, pretože je potrebné vyznamenať činovníkov Amerického červeného kríža, členov UNRRA a iných“.⁶⁹ Komisia vzala na vedomie, že Ministerstvo vnútra dá osnovu do skráteného pripomienkového konania, pričom Ministerstvo školstva a osvetu zároveň požiada o vypísanie neanonymnej súťaže na výtvarné riešenie radu. Oslovení mali byť sochári Karel Štipl,⁷⁰ prof. Josef Wagner,⁷¹ Alois Sopr⁷² a Miroslav Pribiš.⁷³ V prípade, ak by výsledky súťaže neboli pre komisiu akceptovateľné, priame zadanie na výtvarný návrh mal dostať prof. Otakar Španiel.⁷⁴ Razbu insignií mala pritom zabezpečiť firma Karnet.⁷⁵

Tretím bodom schôdze bola osnova vládneho nariadenia, ktorým sa zriaduje Československý záslužný kríž. Predseda komisie opakovane poukázal, že podľa stanov nie je možné toto vyznamenanie udeliť za zásluhy občianskej statočnosti, ako to bolo komisiou požadované. V tomto bode sa komisia uzniesla, „že odporúča Ministerstvu vnútra, aby si vyžiadalo od Ministerstva školstva a osvetu predloženie výtvarných návrhov na Záslužný kríž, na ktoré Ministerstvo školstva a osvetu vypíše súťaž“.⁷⁶

V ďalších bodoch schôdze sa komisia zaoberala žiadosťou Ministerstva zahraničného obchodu o zastúpenie v Radovej komisii. Podľa zápisu o schôdzi sa komisia v tejto veci stotožnila so stanoviskom Úradu predsedníctva vlády, no toto stanovisko nie je známe.⁷⁷ V poslednom bode schôdze zaujala komi-

67 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 63, s. 1.

68 Ide pravdepodobne o nerolovateľný odznak v neskoršom období známy pod názvom Tyršov odznak zdatnosti.

69 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 63, s. 2.

70 HAINMANN. *Slovník autorů a zhotovitelů mincí, medailí, plaket, vyznamenání a odznaků se vztahem k Čechám, Moravě, Slezsku a Slovensku (1505–2005)*. Praha 2005, s. 477.

71 HAINMANN, *Slovník autorů*, s. 519.

72 HAINMANN, *Slovník autorů*, s. 433.

73 HAINMANN, *Slovník autorů*, s. 370.

74 HAINMANN, *Slovník autorů*, s. 472.

75 Podnik založený v roku 1905. Zameriaval sa na výrobu medailí, odznakov, vyznamenání, turistických známok a pod. Pozri: HAINMANN, *Slovník autorů*, s. 196.

76 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 63, s. 3.

77 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 63, s. 3.

sia zamietavé stanovisko k žiadosti Miestneho národného výboru v Donovaloch o udeľovanie diplomov účastníkom SNP. Na týchto diplomoch sa mal nachádzať podpis prezidenta republiky a troch slovenských predstaviteľov.⁷⁸

Nasledujúca schôdza komisie sa mala konať 9. decembra 1947.⁷⁹ Komisia rokovala o troch hlavných bodoch: návrh Ministerstva sociálnej starostlivosti na štandardu Bojovníkom práce, výtvarný návrh prof. Svolinského, referát o stave konania o osnove Československého radu Za zásluhy a Československej medaily Za zásluhy a ďalšie voľné návrhy.⁸⁰

*Predseda komisie „program zahájil referátom o rozhodnutí ministra sociálnej starostlivosti o novom prevedení štandardu Bojovníkom práce, ktorá sa udeľuje pracovným kolektívom za mimoriadny pracovný výkon v národnej súťaži podľa dekrétu prezidenta republiky č. 89/1945. Minister sociálnej starostlivosti, ktorý spravuje a dozoruje na hospodárenie Ústrednej komisie národnej súťaže, prijal návrh profesora Svolinského, ktorý zástupcovia Ministerstva sociálnej starostlivosti predkladajú Radovej komisii na posúdenie. Ide o to, aby štandarda, predstavujúca prejav uznania štátu, ktorý sa pracujúcim kolektívom dostáva za mimoriadny výkon, bola dôstojným odznakom“.*⁸¹

Komisia po tomto referáte odporučila schválenie preloženého návrhu štandardu. V súvislosti s uvedenou problematikou upozornil predseda komisie zástupcu Ministerstva sociálnej starostlivosti, „že čestné odznaky Za zásluhy o výstavbu štátu a Za obetavosť v práci sú nevhodne prevedené. Odznaky sú príliš ťažké a veľké, ich špendlíky sa lámu a hlavne prvý nezodpovedá výtvarne svojmu významu“.⁸²

Predmetom posledného bodu schôdze bol návrh uznesenia o zriadení Československého radu Za zásluhy a Československej medaily Za zásluhy, ako aj vládneho uznesenia o zriadení Československého záslužného križa. Táto problematika sa mala riešiť na žiadosť Ing. Klučku v zrýchlenom konaní.

Posledná písomne doložená schôdza Radovej komisie v roku 1947 sa konala 19. decembra.⁸³ Predseda komisie v úvodnom referáte informoval o tom, že

78 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 63, s. 3.

79 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Svolání Řádové komise na den 9. prosince 1947; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Macháček (ÚPV), Dr. Kordoš (KPR), Dr. Klučka (MZV), Dr. Karlec (MV), Dr. Schwarz (MV), pplk. Preisler (MNO), Dr. Novotný (MŠO), Ing. Teichlinger (MSP), Jan Kolačný (MSP).

80 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 78.

81 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi řádové komise konané dne 8. prosince 1947 v úřadě predsednictva vlády.

82 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 80, s. 2.

83 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi řádové komise dne 19. prosince 1947;

množstvo korporácií a spoločenských organizácií udeľuje medaily a iné vyznamenania, ktoré sú svojou povahou podobné štátnym a rezortným vyznamenaniam. Tento stav považoval predseda komisie za nežiaduci s argumentom, že sa tým znevažujú vyznamenania udeľované štátom. Tento referát bol komisii prednesený s cieľom vydať uznesenie, ktoré by zakazovalo udeľovanie týchto vyznamenaní. Komisia sa zhodla, že táto problematika sa bude riešiť na niekto-rej ďalšej schôdzi.

Hlavným bodom programu bola osnova novelizácie Zákona č. 268/1936 o ra-doch a tituloch.⁸⁴ V rozsiahlej rozprave sa pripomienkovala možnosť udeliť vy-znamenanie skupinám osôb, vojenským a podobným útvarom a symbolom, pri-čom niektorí členovia komisie žiadali, aby bol pojem symbol jasne definovaný.⁸⁵

V ďalšom bode „*Ministerstvo vnútra navrhovalo, aby pamätné odznaky neboli nosené na stuhe. Ministerstvo národnej obrany naproti tomu tvr-dilo, že nie je možné meniť prax u niektorých pamätných odznakov, ktoré sa doteraz nosia na stužke. Dr. Schwarz preto navrhol, aby bolo povolené nosiť stužky naďalej iba u tých pamätných odznakov, ktoré sa dosiaľ nosili na stuhe a boli založené podľa Zákona č. 268/1936*“.⁸⁶

S týmto návrhom sa komisia stotožnila. Ďalej sa riešila problematika noveli-zácie spomínaného zákona, ktorej mal byť podľa stanoviska komisie podriadený aj Dekrét prezidenta republiky č. 89/1945.⁸⁷

V poslednom bode schôdze riešila komisia možnosť udeľovať titul Hrdina práce vo forme „*špeciálneho radu, s ktorým by boli spojené určité dignity*“.⁸⁸

V roku 1948 sa prvá schôdza Radovej komisie konala 23. januára.⁸⁹

„*Poradu zahájil predseda Radovej komisie Dr. Zelenka referátom o uzne-sení vlády z jej 126. schôdze, konanej dňa 13. januára 1948, ktorým vlá-*

Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV) a čle-novia Dr. Procházka (KPR), Dr. Macháček (ÚPV), Ing. Klučka (MZV), Dr. Karlec (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Bílek (MV), pplk Preisler (MNO), škpt D. Boroš (MNO), Dr. Novotný (MŠO), Dr. Král (MSP), Dr. Hofmeister (MI).

84 Osnova Zákona č. 247/1949 zo dňa 17. novembra 1949 o vyznamenaniach a čestných uzna-niach.

85 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 82, s. 2.

86 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 82, s. 3.

87 Dekrét prezidenta republiky zo dňa 12. októbra 1945 o vyznamenaniach za zásluhy o výstav-bu štátu a za vynikajúce pracovné výkony.

88 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 82, s. 3.

89 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Záznam o schůzi řádové komise dne 23. ledna 1948; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV) a čle-novia Dr. Kordoš (KPR), Dr. Procházka (KPR), Dr. Zelenka (ÚPV), Dr. Macháček (ÚPV), Ing. Klučka (MZV), pplk. Preisler (MNO), Dr. Karlec (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Šebesta (MŠO), Dr. Hofmeister (MI).

*da vyslovila súhlas so zriadením radu pre cudzích štátnych príslušníkov, označeného Československý rad za zásluhy a Československá medaila za zásluhy, a so zriadením vyznamenania pre československých štátnych občanov, označeného Československý záslužný kríž.*⁹⁰

Vláda zároveň poverila ministra vnútra, aby v kooperácii s Ministerstvom školstva a osvetu boli vypísané súťaže na vhodné výtvarné návrhy týchto vyznamenaní. Podmienky súťaže mali byť stanovené 26. januára 1948 na porade zástupcov Kancelárie prezidenta republiky, Úradu predsedníctva vlády a Ministerstva vnútra.

V druhom bode programu sa komisia venovala zriadeniu Sokolovskej pamätnej medaily⁹¹ a Bachmačskej pamätnej medaily.⁹² Zástupca Ministerstva národnej obrany požadoval, aby boli tieto vyznamenania nosené na stuhe vzhľadom k významu výročí týchto bitiek. Komisia odporučila, aby vyznamenania Zborovská pamätná medaila,⁹³ Sokolovská pamätná medaila a Bachmačská pamätná medaila boli radené v chronologickom poradí.

V treťom bode schôdze predseda komisie prečítal „referentský návrh Ministerstva vnútra z 15. XII. 1947 o vládnom nariadení, ktorým sa zriaďuje odznak Pocty materstva“.⁹⁴ Radová komisia v tejto veci poverila zástupcu Ministerstva vnútra, aby do nasledujúcej schôdze predložil výtvarné návrhy na tento odznak.

V poslednom bode programu Ing. Klučka „apeloval na urýchlenie realizáciu súťaže na Československý rad za zásluhy vzhľadom k naliehavej potrebe Ministerstva zahraničných vecí“.⁹⁵

Posledná schôdza komisie pred februárovým prevratom v roku 1948 sa konala 3. februára.⁹⁶ Komisia bola na úvod oboznámená so súťažnými podmienkami na Československý rad za zásluhy a Medailu za zásluhy, s ktorými po hlasovaní súhlasila.

V druhom bode „plk. Beran predložil Radovej komisii modely Bachmačskej a Sokolovskej medaily, referoval, že Ministerstvo národnej obrany vyhovie pripomienke Radovej komisie, čo sa týka opisu farieb stuhy Bachmačskej medaily, ako aj poradie oboch medailí“.⁹⁷ K týmto medailám vzniesli členovia komisie

90 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 88, s. 1.

91 MĚŘIČKA, *Československá vyznamenání III. část 1939–1948*, s. 26.

92 MĚŘIČKA, *Československá vyznamenání III. část 1939–1948*, s. 25.

93 MĚŘIČKA, *Československá vyznamenání III. část 1939–1948*, s. 24.

94 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 88, s. 2.

95 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 88, s. 3.

96 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o poradě Řádové komise dne 3. II. 1948; Schôdza sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Kordoš (KPR), Ing. Klučka (MZV), plk. Beran (MNO), Dr. Karlec (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Novotný (MŠO), Dr. Hoffmeister (MI).

97 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 95, s. 1.

niekoľko vecných pripomienok. Z nich bola zásadnejšia pripomienka predsedu komisie, ktorý upozornil, že po vydaní týchto pamätných medailí budú požadovať vydanie pamätnej medaily aj účastníci iných významných bitiek, napríklad bitky pri Tobruku. Za zmienku stojí aj pripomienka zástupcu Ministerstva informácií Dr. Hoffmeistera, ktorý odporučil, „aby pri úprave nových občianskych legitimácií bolo pamätané na možnosť zapisovať do nich oprávnenie k noseniu radov a vyznamenaní, čím by sa uľahčila prípadná kontrola“.⁹⁸ V závere tohto bodu rokovania komisia vzala na vedomie výtvarné riešenie oboch pamätných medailí.

V treťom bode sa komisia zaoberala problematikou odznaku „Pocta materstvu“.⁹⁹ Šlo o návrh na zriadenie vyznamenania pre zaslúžilé matky. Dr. Schwarz predložil návrh, ktorý bol vypracovaný v dobe okupácie. Ten bol však komisiou zamietnutý. Zástupca Ministerstva informácií navrhol „vyjadriť vyznamenanie, ktoré je určené pre ženu, inou formou, než je obvyklá u radových odznakov. Bolo by vhodné, ak by takéto vyznamenanie bolo vyjadrené prsteňom, náramkom, prípadne ihlicou“.¹⁰⁰

Februárový prevrat v roku 1948 sa analogicky premietol aj do činnosti komisie. Prevrat predstavuje zásadný míľnik v politickom vývoji Československa.¹⁰¹ Prevzatie moci komunistickou stranou znamenalo začiatok politickej, ekonomickej a spoločenskej transformácie, ktorá mala za následok upevnenie totalitného režimu na viac než 40 rokov. Tesne po prevrate sa komunistický režim sústreďoval na upevnenie svojej pozície a legislatívnu legalizáciu svojho postavenia, čo dosiahol už v relatívne krátkej dobe.¹⁰² „Súbežne s februárovými udalosťami sa začali realizovať čistky – oficiálne nazývané očistou verejného života – naprieč celou spoločnosťou, ktoré riadili akčné výbory Národného frontu.“¹⁰³ Odstránenie ideových oponentov bolo totiž pre Komunistickú stranu Čes-

98 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 95, s. 2.

99 Čestný odznak Materstva bol zriadený až Zákonom č. 13/1957 zo dňa 6. marca 1957 o čestnom odznaku „Materstvo“; pozri: PULEC, *Československá státní*, s. 38.

100 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 95, s. 2.

101 Bližšie k problematike februárového prevratu v roku 1948 pozri KAPLAN. *Pět kapitol o únoru*. Brno 1997; PODOLEC a kol. *Nastolenie komunistického režimu v Československu vo februári 1948 a jeho dôsledky pre spoločnosť. I. a II. zväzok*. Bratislava 2024; ČERNÁK. *Operace únor 1948. O trávě pod asfaltem, izraelském konfliktu, ruských archivech a vědě něvědě*. Praha 2010; ČERNÁK. *Všetku moc do ruk l'udu!* Bratislava 2021; PODOLEC, ed. *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava 2008; RYCHLÍK. *Češi a Slováci ve 20. století*. Praha, Vyšehrad 2012; RYCHLÍK. *Československo v období socialismu*. Praha 2020.

102 Právnu legalizáciu komunistického režimu predstavuje predovšetkým Ústavný zákon č. 150/1948 zo dňa 9. mája 1948 a ďalej zákon č. 213/1948 zo dňa 21. júla 1948 o úprave niektorých pomerov na ochranu verejných záujmov, zákon č. 231/1948 zo dňa 6. októbra 1948 na ochranu ľudovodemokratickej republiky.

103 ČERNÁK, *Všetku moc*, s. 35.

koslovenska (KSČ) dôležitým krokom na upevnenie svojej pozície. Čistky preto prebiehali nielen v prípade politicky angažovaných osobností, ale boli súčasťou verejného života všeobecne. „*Masová čistka bola realizovaná aj v radoch polície a armády. Stovky študentov bolo vylúčených zo štúdia, desiatkam profesorov a docentov bolo akčnými výbormi zakázané prednášať.*“¹⁰⁴ Na upevňovaní pozície KSČ sa pritom podieľali spomenuté Akčné výbory Národného frontu a Ľudové milície, ktoré boli ako ozbrojená zložka hlavnou oporou KSČ ešte počas prevratu,¹⁰⁵ ktorý sa v neskoršej komunistickej propagande začal označovať pojmom „Vítazný február“. K tejto problematike bolo publikovaných mnoho propagandistických článkov a publikácií, ktorých úlohou bolo presvedčiť modelového čitateľa o správnosti nastolenia komunistického režimu a jeho vplyvu na zvyšovanie životnej úrovne občanov.¹⁰⁶ Aj napriek drastickým zmenám, ktoré prebiehali v celom štátnom aparáte, prevrat nemal zásadnejší vplyv na zloženie Radovej komisie. Predseda a podpredseda komisie sa v nasledujúcom období nevymenili a na svojich postoch vytrvali až do konca činnosti komisie. Rovnako ako v predchádzajúcom období boli jednotliví členovia prizývaní na zasadnutia podľa aktuálne riešenej problematiky. Odlišná situácia nastala v prípade členov komisie delegovaných jednotlivými rezortmi. V ich prípade došlo v nasledujúcom období k postupnej obmene.

Na schôdzi 24. marca 1948 sa Radová komisia zaoberala jediným bodom, a to výsledkami súťaže na Československý rad za zásluhy.¹⁰⁷

*„Predsedajúci oznámil výsledok súťaže vypísanej na insígnie novozriadovaného radu. Súťaž bola vypísaná Ministerstvom školstva a osvetu ako verejná a obmedzená na týchto významných výtvarníkov: prof. Wagner, prof. Sopr, prof. Horejc a prof. Pribiš. Lehota súťaže končila 15. marca 1948 o 12. hodine a do tejto lehoty boli predložené 2 návrhy úplne zodpovedajúce podmienkam súťaže od prof. Sopra a prof. Vagnera.“*¹⁰⁸

Komisia sa zároveň uzniesla, že žiaden z uvedených návrhov nie je dostatočne prepracovaný na to, aby mohol byť bez pripomienok realizovaný. Po dlhšej

104 RYCHLÍK, *Československo*, s. 70.

105 RYCHLÍK, *Československo*, s. 67.

106 K danej problematike napríklad: KOL. AUTOROV. *Február 1948 a dnešok*. Košice 1973; KOL. AUTOROV. *Vítazný február 1948 (spomienky)*. Praha 1959; FALŤAN. *Február 1948 – vítazstvo zväzku robotníkov a roľníkov*. Bratislava 1958; SVOREŇOVÁ-KIRÁLYOVÁ. *Spomienky na slávne dni*. Bratislava 1973.

107 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Záznam o schůzi Řádové komise, konané dne 24. III. 1948 o 10. hod. v budově úřadu předsednictva vlády; Schůzde sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Kordoš (KPR), Dr. Skalický (MZV), plk. Beran (MNO), Dr. Karcel (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Šebesta (MŠO).

108 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 100, s. 1.

rozprave bol prijatý návrh na vypísanie novej súťaže, ktorá by bola anonymná a časovo obmedzená na 6 dní. Výtvarníci tak mali možnosť odovzdať svoje návrhy do 18. mája 1948. Komisia taktiež stanovila odmeny za prvé, druhé a tretie miesto v sumách: 40 000 Kčs, 30 000 Kčs a 20 000 Kčs.¹⁰⁹

Nasledujúca schôdza, ktorá sa konala 24. mája 1948,¹¹⁰ sa zaoberala predovšetkým výsledkami novej súťaže. Predsedajúci „zrekapituloval výsledky súťaže na získanie návrhu na nový Československý rad Za zásluhy a Československú medailu Za zásluhy. Aj napriek tomu, že bolo do súťaže odoslaných 18 návrhov, žiaden nebol uspokojivý“.¹¹¹ V dlhej rozprave boli pripomienkované jednotlivé návrhy, pričom sa jednotliví členovia komisie zhodli, že najdokonalejší návrh predstavil výtvarník Karnet.¹¹²

V druhom bode schôdze bola riešená problematika razby Československého vojenského radu Bieleho leva Za víťazstvo.¹¹³ Zástupca Ministerstva národnej obrany požadoval mierne úpravy vo vizuálnom prevedení insígnií, ktoré vzala komisia na vedomie.¹¹⁴

Ďalšia schôdza Radovej komisie sa mala konať 31. mája 1948. Dozvedáme sa to zo zápisu z predchádzajúcej schôdze. Obsah rokovania však nie je známy a rovnako sa nezachovali žiadne dokumenty. Takisto nie je známy podrobný obsah nasledujúcej schôdze z 10. júna 1948. O jej konaní sa dozvedáme iba z pozvánky Úradu predsedníctva vlády.¹¹⁵ Z pozvánky vyplýva, že jediným bodom programu malo byť „posúdenie konečného návrhu na Československý rad Za zásluhy a Československú medailu Za zásluhy prof. Wagnera a Karneta“.¹¹⁶

Riadny zápis o schôdzi Radovej komisie pochádza až z 23. septembra 1948.¹¹⁷ Na úvod požiadal predseda komisie zástupcu Ministerstva národnej obrany, aby

109 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 100, s. 2.

110 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi Řádové komise, konané dne 24. května 1948 o 10. hod. v budově min.vnitřní na hradě pražském; Schůdce sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV), členovia Dr. Kordoš (KPR), Dr. Macháček (), Dr. Skalický (MZV), Ing. Klučka (MZV), plk. Beran (MNO), Dr. Karcel (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Šebesta (MŠO), prof. Vymětal (MI) a prizvaní členovia poroty súťaže prof. Bauch [Vysoká škola Umelecko-priemyslová (ďalej iba VŠUP)], prof. Smetana (VŠUP), prof. Stefan (VŠUP), prof. Štípl (VŠUP).

111 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 103, s. 1.

112 HAINMANN, *Slovník autorů*, s. 196.

113 PULEC, *Československá státní*, s. 81.

114 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 103, s. 3.

115 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Svolání Řádové komise na den 10. června 1948.

116 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 108.

117 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi Řádové komise dne 23. září 1948; Schůdce sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Jan Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Macháček (ÚPV), Dr. Kordoš (KPR), Dr. Skalický (MZV), plk. Beran (MNO), Dr. Kono-páč (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Šebesta (MŠO), Ing. Málek (MI), p. Jandová [Ministerstvo

boli všetky návrhy na udelenie Československej vojenskej medaily Za zásluhy preverované Zväzom bojovníkov za slobodu.

V ďalšom bode sa riešila nesúrodosť systému štátnych vyznamenaní. Komisia skonštatovala, že „*nesúrodosť najvyšších vyznamenaní za vynikajúce výkony na poli hospodárskom, vedeckom a kultúrnom s ostatnými československými radmi a vyznamenaniami plyní z toho, že ich udeľuje rezortný minister a nie prezident republiky*“.¹¹⁸ Tento nežiaduci element sa mal odstrániť úpravou vyznamenaní za budovateľskú činnosť po vzore „*iných slovanských štátov*“.¹¹⁹ V tomto období sa aj v otázke štátnych a rezortných vyznamenaní začala prejavovať tendencia kopírovania „sovietskeho vzoru“.

Ďalej navrhol zástupca Ministerstva národnej obrany plk. Beran, „*aby namiesto čestného odznaku Za zásluhy bola udeľovaná zlatá Medaila práce, spojená s titulom Hrdina práce, strieborná Medaila práce a bronzová Medaila práce. Za základ výtvarného vyjadrenia navrhol dovtedajšiu Soprovu medailu Hrdinom práce*“.¹²⁰ Komisia sa v nasledujúcej rozprave zhodla na nutnosti úpravy sústavy štátnych vyznamenaní do ucelenejšej podoby, ktorá by reflektovala jednotlivé odvetvia hospodárstva.

V poslednom bode schôdze zástupca Kancelárie prezidenta republiky pripomenul, že Slovenská národná rada udeľuje vyznamenania v rozpore so zákonom. Vyznamenania zriadené Slovenskou národnou radou (Rad Slovenského národného povstania a Rad Za hrdinstvo v práci¹²¹) boli totiž udeľované v mene SNR a nie v mene prezidenta republiky.

Schôdza Radovej komisie z 1. októbra 1948¹²² sa zaoberala troma bodmi. V prvom bode sa komisia zaoberala otázkou výtvarného riešenia Československého radu Za zásluhy. Zástupcovia firmy Karnet predložili prototypy radových insígnií. Jednotliví členovia komisie vyjadrili svoje pripomienky. Z nich bol najdetailnejší prof. Smetana, ktorý

„po stránke umeleckej zhodnotil za najpodarenejší z predložených modelov radový odznak. V podrobnostiach pripomenul, že lev na odznaku

sociálnej starostlivosti (ďalej iba MSS)], Dr. Krtíl [Ministerstvo priemyslu (ďalej iba MP)], Dr. Nedvěd [Ministerstvo poľnohospodárstva (ďalej iba MZ)]

118 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, č. j. 843/16, ref. 110, s.1.

119 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, č. j. 843/16, ref. 110, s.1.

120 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, č. j. 843/16, ref. 110, s.1.

121 KARÁSEK. *Rady a vyznamenania SNR 1945 – 1948*. Kremnica 2007, s. 5.

122 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi Řádové komise konané dne 1. října 1948, v úřadě předsednictva vlády; Schůdže sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili zastupujúci predsedajúci Dr. Skalický (MZV) a členovia Dr. Kordoš (KPR), Dr. Procházka (KPR), plk. Beran (MNO), Dr. Schwarz (MV), Dr. Šebesta (MŠO), prof. Vymetal (MI), prof. Wagner (VŠUP), prof. Smetana (VŠUP), Ing. Benda (firma Karnet), p. Karnet.

mal byť menší a podložený červeným smaltom. Kovový terč so znakom uprostred radového odznaku by mal byť viac zapustený a jeho obruba užšia. K modelu hviezdy pripomína, že zárez medzi plameňmi by mal byť hlbší, počet plameňov zmenšený na polovicu a samotné plamene by mali byť subtilnejšie. Lev nemá byť v kruhu, ale má byť vyrezaný z kovu a upevnený na červeno-smaltovaný terč. Ďalej predniesol možnosť, aby znak v strede hviezdy bol vkomponovaný do štvorca. K modelu medaily pripomenul, že bude tenšia a plamene na jej obvode by mali byť predĺžené a mali by byť taktiež subtilnejšie“.¹²³

Komisia sa v závere rozpravy zhodla, že firma Karnet má dodať nové nákresy podľa uvedených požiadaviek.

V tomto období sa komisia začala naplno venovať problematike prispôbena systému štátnych vyznamenaní sovietskemu vzoru. Komunistický režim školený sovietskymi poradcami, vedomí si propagandistického potenciálu štátnych vyznamenaní, pripravoval zriadenie nových dekorácií už necelých 5 mesiacov po prevrate. Dialo sa tak v období, keď sa režim ešte len snažil upevniť a stabilizovať svoje mocenské postavenie. Aj z toho dôvodu malo byť prvé komunistické vyznamenanie určené pre aktérov februárového prevratu a malo niesť názov Rad 25. februára 1948.¹²⁴

V druhom bode schôdze preto riešila komisia problematiku zriadenia Československého radu 25. februára 1948.¹²⁵

„V rozprave o návrhu bolo skonštatované, že je potrebné jasne rozriešiť otázku, či navrhovaný rad má mať viacero tried, alebo iba jednu. V prvom prípade by nastala nutnosť rozlišovať zásluhy o 25. február 1948, čo by mohlo byť pri prejednávaní konkrétnych návrhov obtiažne. Ďalej bolo nutné rozhodnúť, či pôjde o rad, ktorý bude trvalo udeľovaný, či bude udeľovaný iba osobám, ktoré sa skutočne zaslúžili o 25. február 1948.“¹²⁶

V rozprave sa pripomienkovala forma výtvarného prevedenia, ktorá mala byť podľa komisie čo najjednoduchšia, a to z dôvodu zrýchlenej výroby insígnií.

123 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 115, s. 1.

124 Z chronologického hľadiska boli prvými vyznamenaniami, ktoré boli zriadené po 25. februári 1948, Sokolovská pamätná medaila a Bachmačská pamätná medaila. Ich zriadenie bolo však pripravované ešte pred prevratom a realizované uznesením vlády z 5. marca 1948. Nový komunistický režim v tomto prípade iba prijal právny predpis o ich zriadení.

125 Rad 25. februára 1948 bol prvým komunistickým vyznamenaním zriadeným po februárovom prevrate v roku 1948. Šlo o rad za zásluhy o februárový prevrat určený k jednorazovému vyznamenávaniu pri príležitosti prvého výročia prevratu; pozri: PULEC, *Československá státní*, s. 78.

126 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 115, s. 2.

V poslednom bode sa komisia zaoberala byrokratickou agendou, ktorá súvisela s návrhmi na vyznamenanie, ktoré vláda predkladala prezidentovi.

Posledná písomne doložená schôdza Radovej komisie v roku 1948 sa konala 3. novembra.¹²⁷ Hlavným bodom programu bolo zriadenie vyznamenania za mimoriadne pracovné výsledky. Zásadnou otázkou bolo, ako zaradiť novozriadené vyznamenania do existujúcej sústavy štátnych vyznamenaní. Rovnako sa riešila aj problematika radových tried.

„Do úvahy prichádzali 2 druhy vyznamenaní, a to individuálne, ktoré by mohlo mať 3 stupne, rozlíšené materiálom a textom, a kolektívne vyznamenanie, ktorého insígnia by bola putovná a členom víťazného kolektívu by zostala miniatúra vyznamenania a diplom.“¹²⁸

V nasledujúcej rozprave jednotliví členovia komisie diskutovali o začlenení týchto vyznamenaní do existujúcej sústavy vyznamenaní. Ďalej sa diskutovalo o peňažnej odmene pre vyznamenaných s výsledkom, že na základe platnej legislatívy nie je možné takúto finančnú odmenu stanoviť.

V ďalšej rozprave sa komisia zhodla, že zástavy, ktoré mali byť udeľované pracovným kolektívom za mimoriadne výsledky práce, nie sú zvyčajným odznakom podľa dovtedajšej praxe udeľovania radov a vyznamenaní.

„Vzhľadom k tomu by nebolo možné označiť všetky tieto vyznamenania súhrnným názvom Rad práce. Komisia preto navrhla označenie Vyznamenanie práce, ktoré sa udeľuje za zásluhy o výstavbu štátu a za vynikajúce pracovné výkony.“¹²⁹

Tento typ vyznamenania mal byť udeľovaný nielen za vynikajúce pracovné výkony, ale aj za organizáciu práce. Týmto krokom mohlo byť vyznamenanie udeľované aj pracovníkom v nevýrobnom sektore.

Nasledujúci záznam o schôdzi Radovej komisie pochádza až z 21. mája 1949.¹³⁰ Vzhľadom na problematiku, ktorá sa riešila na predošlých schôdzach, je

127 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o poradí Řádové komise konané dne 3. listopadu 1948, v úřadě předsednictva vlády; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Kordoš (KPR), Dr. Procházka (KPR), Dr. Macháček (ÚPV), Dr. Skalický (MZV), plk. Beran (MNO), Dr. Konopáč (MV), Dr. Sobota (MSS), Dr. Gruber (MSS), Dr. Krtíl (MP), Dr. Nedvěd (MZ), Ing. Laštovička [Ústředná komisia národnej súťaže (ďalej iba ÚKNS)], p. Bartoš (ÚKNS).

128 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 119, s. 1.

129 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 119, s. 3.

130 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi Řádové komise konané dne 21. května 1949, v úřadě předsednictva vlády; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Kordoš (KPR), mjr. Dostál (MNO), Dr. Vymětal (MIO), Dr. Šebesta (Ministerstvo školstva, vied a umení), Dr. Fiala (MV), Dr. Sobota (MSS), p. Celerová (MSS), p. Bartoš (ÚKNS).

veľmi nepravdepodobné, že komisia v tomto období nezasadala. Písomné pramene k tomuto obdobiu však absentujú, a preto sa dá činnosť Radovej komisie čiastočne odvodiť iba z legislatívnych úprav, ktoré sa v danom období uskutočnili.¹³¹

Na svojom májovom zasadnutí v roku 1949 bolo „na programe spracovanie smerníc pre opatrovanie a užívanie čestných putovných zástav Československých vyznamenaní práce. Smernice boli rozdelené a doplnené po štylistickej aj vecnej stránke“.¹³²

V ďalšom bode rokovala komisia o udeľovaní vyznamenaní za účasť v II. národnom odboji. Komisia sa uzniesla, že „Československý vojnový kríž má byť udelený osobám padlým, umučeným, alebo zomrelým v koncentračných táboroch *In memoriam*. Pokiaľ ide o osoby Ministerstva národnej obrany navrhnuté na vyznamenanie, ich celkový počet za celú republiku nemá presiahnuť 600 osôb.“¹³³ Komisia zároveň odporučila udeliť významným osobnostiam domáceho a zahraničného odboja Rad Bieleho leva Za víťazstvo alebo Rad Za slobodu.

V poslednom bode schôdze zaujala komisia negatívne stanovisko k žiadosti I. zboru vojenských záložníkov v Prahe o vydanie pamätnej medaily s argumentom, že „navrhované insígnie vo forme kríža majú všetky štylistické znaky vojnového vyznamenania“.¹³⁴

Na schôdzi Radovej komisie, ktorá sa konala 13. júna 1949,¹³⁵ sa v hlavnom bode riešila problematika nových smerníc, ktorými sa mala riadiť nová úprava štátnych vyznamenaní. Smernice vydalo Ministerstvo vnútra. Z ich dikcie však nebolo jasné, „či sa majú dovtedajšie vyznamenania zrušiť, alebo sa majú novozriadené vyznamenania zaradiť do existujúcej sústavy štátnych vyznamenaní“.¹³⁶ Komisia dospela k záveru, že je potrebné študovať informácie zo ZSSR a na základe nich vypracovať definitívnu verziu smerníc. V tomto období totiž aj

131 Ide o zákony, ktorých osnovy boli predmetom pripomienkovania Radovej komisie na jej jednotlivých schôdzach: Vládne nariadenie č. 265/1948 zo dňa 3. decembra 1948 o vyznamenaníach za zásluhy o výstavbu štátu a za vynikajúce pracovné výkony; Vládne nariadenie č. 30/1949 zo dňa 18. januára 1949, ktorým sa dopĺňujú predpisy o niektorých vyznamenaníach.

132 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 122, s. 1.

133 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 122, s. 2.

134 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 122, s. 2.

135 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi Řádové komise konané dne 13. června 1949 v úřadě předsednictva vlády; Schůdže sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Macháček (ÚPV), Dr. Král (ÚPV), Dr. Kordoš (KPR), Dr. Procházka (KPR), mjr. Dostál (MNO), Dr. Fiala (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Šebesta [Ministerstvo školstva, vied a umení (ďalej iba MŠVU)], prof. Vymětal [Ministerstvu informácií a osvetu (ďalej iba MIO)], Dr. Sobota [Ministerstvo práce a sociálnej starostlivosti (ďalej iba MPSS)].

136 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 127, s. 1.

v otázkach štátnych vyznamenaní prevládala tendencia kopírovania sovietskeho vzoru. „V oblasti zahraničnej politiky bolo Československo závislé na Sovietskom zväze už od roku 1945.“¹³⁷ Po februárovom prevrate sa táto závislosť pretvorila na satelitné postavenie.

V druhom bode schôdze sa komisia zaoberala benefitmi spojenými s udeľným vyznamenaním. „Členovia Radovej komisie boli toho názoru, že by vyznamenania jednotlivci mali byť uprednostňovaní, avšak výhody majú byť poskytnuté inou formou, nie v bezprostrednej spojitosti s vyznamenaním.“¹³⁸

V poslednom bode sa komisia zaoberala možnosťou odňatia vyznamenaní v správnom konaní.¹³⁹

Obdobie torzovitosti písomných prameňov (1949 – 1950)

Písomné pramene, ktoré sa viažu k schôdzam Radovej komisie v rokoch 1949 až 1950, sa zachovali iba v torzách. Zápisy zo schôdzí sú cenným dokladom o témach, ktoré komisia v danom období riešila. Z charakteru prameňov a praxe z rokov 1946 – 1948 však môžeme dedukovať, že komisia sa schádzala na pravidelnej (približne mesačnej) báze. Zo zachovalých písomností tak môžeme rekonštruovať iba tretinu týchto schôdzí.

Strohý zápis o schôdzi Radovej komisie z 27. júna 1949¹⁴⁰ informuje o jedinom bode rokovania: „...komisii boli predložené zástavy a práporce Československých vyznamenaní práce. Radová komisia sa po obsiahlej debate jednomyselne uzniesla, že návrhy nevyhovujú ani po stránke heraldickej, ani umeleckej a nepôsobia dojmom štátneho vyznamenanania.“¹⁴¹ V závere rokovania sa komisia uzniesla, že je potrebné vypracovať nové výtvarné návrhy. Ich vypracovaním bol poverený prof. Antonín Strnadel¹⁴² s tým, že komisii budú predložené do 7. júla 1949.

Ďalší záznam o zasadnutí komisie pochádza zo 17. septembra 1949.¹⁴³ Jediným bodom programu bolo pripomienkovanie novely zákona o radoch a vyzna-

137 RYCHLÍK, *Československo*, s. 43.

138 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 127, s. 1.

139 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 127, s. 2; Od roku 1951 bolo odoberanie vyznamenaní jednou z hlavných agend Radovej komisie. Pre bližšie informácie pozri: HAMI. Vyznamenania pre „rehabilitovaných súdruhov“. Politické procesy v Československu. In *Signum: Zpravodaj klubu faleristů v Brně*, č. 7, prosinec 2023, Brno, s. 308-316.

140 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi Řádové komise konané dne 27. června 1949 v úřadě předsednictva vlády; Schůzde sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Kordoš (KPR), Dr. Fiala (MV), Dr. Šebesta (MŠVU), Dr. Sobota (MPSS), Al. Bartoš [Ústredná komisia národnej súťaže (ďalej iba ÚKNS)].

141 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 132, s. 1.

142 FROLEC a VAŘEKA. *Encyklopedie: Lidová architektura*. Praha 1983, s. 213.

143 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi Řádové komise konané dne 17. září

menaniach.¹⁴⁴ Osnovu zákona vypracovalo Ministerstvo vnútra, ktoré ju následne rozposlalo jednotlivým rezortom a Radovej komisii na pripomienkovanie. Konkrétne pripomienky však v zápise o schôdzi komisie uvedené nie sú. Zápis končí konštatovaním, že „*sa prítomní uzniesli na tom, že Ministerstvo vnútra predloží prepracovanú osnovu zákona podľa pripomienok Úradu predsedníctva vlády a pripomienok z tejto porady*“.¹⁴⁵

Na schôdzi Radovej komisie, ktorá sa konala 18. októbra 1949,¹⁴⁶ boli posudzované nové výtvarné riešenia zástav Československého vyznamenania práce, ktoré navrhol prof. Antonín Strnadel. Komisia vzniesla drobné pripomienky k predloženým návrhom, s ktorými autor súhlasil a prisľúbil ich zapracovanie.

V druhom bode komisia jednohlasne odsúhlasila osnovu zákona o vyznamenaniach a čestných uznaniach.¹⁴⁷ Komisia skonštatovala, že osnova zodpovedala pripomienkam Radovej komisie zo 17. septembra 1949.¹⁴⁸

V poslednom bode schôdze komisia pripomienkovala smernice pre opatrovanie a užívanie čestných putovných zástav a praporcov Československého vyznamenania práce, ktoré vypracovalo Ministerstvo práce a sociálnej starostlivosti. Rozsiahle pripomienky Radovej komisie mali predovšetkým formálny charakter.¹⁴⁹ Posledná písomne doložená schôdza komisie v roku 1949 sa konala 9. novembra.¹⁵⁰ Podľa pozvánky mala komisia rokovať o troch bodoch, a to „*zriadenie Pamätnej medaily československých revolučných bojovníkov z rokov 1917 – 1921, rezortné vyznamenanie Ministerstva dopravy – čestné odznaky za výkon, a odznak pre pomocníkov partizánov – spôsob nosenia na uniforme*“.¹⁵¹ Bližšie informácie známe nie sú, keďže zápis zo schôdze sa nezachoval.

1949 v budove úradu predsedníctva vlády; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Procházka (KPR), p. Galán (KPR), Dr. Fiala (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Šebesta (MŠVU), p. Celerová (MPSS), p. Bartoš (Ústredná komisia socialistickej súťaže), Dr. Macháček (ÚPV), Dr. Plachý (ÚPV).

144 Zákon č. 247/1949 zo dňa 17. novembra 1949 o vyznamenaniach a čestných uznaniach.

145 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 135.

146 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o schůzi Řádové komise konané dne 18. října 1949 v budově úradu předsednictva vlády; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Macháček (ÚPV) a členovia Dr. Procházka (KPR), Dr. Kordoš (KPR), škpt. Prouza (MNO), Dr. Fiala (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Šebesta (MŠVU), Dr. Sobota (MPSS), Dr. Thöndel (MPSS), Alois Bartoš (ÚKSS), prof. Horejc.

147 Zákon č. 247/1949 zo dňa 17. novembra 1949 o vyznamenaniach a čestných uznaniach.

148 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 138, s. 2.

149 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 138, s. 2-3.

150 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Svolání Řádové komise na den 9. listopadu 1949; Schôdze sa podľa pozvánky zúčastnili predsedajúci Dr. Zelenka (ÚPV) a členovia Dr. Kordoš (KPR), Dr. Klvani (MZV), škpt. Prouza (MNO), Dr. Fiala (MV), Dr. Schwarz (MV), Dr. Šebesta (MŠVU), prof. Vymětal (MIO), Dr. Sobota (MPSS), Alois Bartoš (ÚKSS), Dr. Straka (ÚPV).

151 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 142.

Nasledujúca schôdza Radovej komisie sa konala 9. januára 1950,¹⁵² na ktorej sa komisia zaoberala problematikou zrušenia Radu M. R. Štefánika „Sokol“¹⁵³ a odmeňovania osôb vyznamenaných za zásluhy o výstavbu štátu a za vynikajúce pracovné výkony. K danej problematike sa zachoval dokument datovaný na 4. január 1950, v ktorom sa rieši problematika zrušenia Radu M. R. Štefánika „Sokol“. Autorom dokumentu je pravdepodobne predseda Radovej komisie Dr. Zelenka. Uvádza sa v ňom, že *„Kancelária prezidenta republiky požaduje, aby bol zvláštnym vládnym nariadením zrušený Rad M. R. Štefánika Sokol, ktorý bol zriadený počas I. svetovej vojny Československou národnou radou“*.¹⁵⁴ Úvahy o možnom legislatívnom zrušení tohto radu boli zavrhnuté s odôvodnením, že rad nebol zriadený na základe zákona. Autor záznamu skonštatoval, že by

„bolo vhodnejšie vyriešiť vec formou dohody medzi vládou a prezidentom republiky, že sa vyznamenanie už udeľovať nebude. Zrušenie predpisu o vyznamenaní sa vlastne z hľadiska jeho majiteľov rovná jeho odňatiu. Je tiež potrebné preskúmať, či je vhodné vládne nariadenie takéhoto obsahu vyhlasovať“.¹⁵⁵

Autor záznamu v závere konštatuje, že Ministerstvo národnej obrany a Ministerstvo vnútra učinili opatrenia, aby príslušníci vojska a Zboru národnej bezpečnosti vyznamenanie nenesli.¹⁵⁶

V zápise zo schôdze sa komisia zhodla, že: *„Rad bol vyrobený v Japonsku a bol udeľovaný legionárom na Sibíri v roku 1919 za boje proti bolševikom. Svojou povahou sa teda prieči samej podstate našej ľudovodemokratickej republiky a jej vzťahom k ZSSR. Vojenská správa už zakázala jeho nosenie na uniformách.“*¹⁵⁷

K jeho legislatívnemu zrušeniu však nedošlo. Administratívnymi opatreniami Ministerstva národnej obrany a Kancelárie prezidenta republiky bolo zakázané tento rad nosiť.

V druhom bode schôdze sa komisia zaoberala možnosťou priznať odmeny osobám vyznamenaným za zásluhy o výstavbu štátu a za vynikajúce pracovné

152 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o poradí Řádové komise konané dne 9. ledna 1950 v úřadě předsednictva vlády; Schôdze sa podľa prezenčnej listiny zúčastnili predsedajúci Dr. Zelenka (ÚPV) a členovia p. Galan (KPR), Dr. Macháček (ÚPV), Dr. Klvaňa (MZV), plk. Fišer (MNO), mjr. Dr. Basl (MNO), Dr. Fiala (MV), Dr. Schwarz (MV), prof. Vymětal (MIO), Dr. Stickel (MPSS), Dr. Sobota (MPSS), p. Stavělik (MPSS), A. Bartoš (ÚKSS).

153 MĚŘÍČKA. *Československá vyznamenání I. část 1918–1938*. Hradec Králové 1973, s. 6.

154 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Záznam K. č. j. 100.084/50, s. 1.

155 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Záznam K. č. j. 100.084/50, s. 1.

156 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Záznam K. č. j. 100.084/50, s. 2.

157 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, Zápis o poradí Řádové komise konané dne 9. ledna 1950 v úřadě předsednictva vlády, s. 1.

výkony. V tejto otázke komisia nezaujala jednoznačné stanovisko, prihliadala však na prax v ZSSR, Poľsku a Maďarsku.¹⁵⁸

Posledná písomne doložená schôdza Radovej komisie sa konala 19. apríla 1950.¹⁵⁹ Jediným dokumentom je pritom pozvánka pre členov komisie. Podľa nej sa mala komisia zaoberať jediným bodom, a to „*zriadením Pamätnej medaily československých revolučných bojovníkov z rokov 1917 – 1921*“.¹⁶⁰ Táto dekorácia však zriadená nebola, respektíve sa jej ideový zámer mohol v ďalších rokovaníach natoľko zmeniť, že ju s určitosťou nedokážeme identifikovať.

Záver

Radová komisia pri Úrade predsedníctva vlády ČSR zohrala kľúčovú úlohu pri formovaní nového systému československých štátnych vyznamenaní po roku 1945. Na jej pôde sa pripomienkovali osnovy zákonov o štátnych vyznamenaní, schvaľovali sa smernice pre udeľovanie konkrétnych vyznamenaní i výtvarné návrhy novozriaďovaných vyznamenaní a rozhodovalo sa aj o výrobe konkrétnych dekorácií. Závery komisie boli implementované do praxe jednotlivými subjektmi, v ktorých pôsobnosti bolo zriadenie konkrétnej dekorácie (Úrad predsedníctva vlády, Ministerstvo národnej obrany, Ministerstvo školstva a pod.).

Z pôvodne ignorovanej komisie sa tak v rokoch 1947 – 1950 stala rešpektovaná autorita, ktorú už vo veciach vyznamenaní nebolo možné obísť. V tomto období sa systém štátnych vyznamenaní prispôboval novým politickým požiadavkám (potreba vyznamenať vojnových hrdinov a účastníkov odboja a zriaďovať vyznamenaná za civilné zásluhy). Po februárovom prevrate v roku 1948 však začal kopírovať sovietsky model, čoho výsledkom bolo zrušenie niektorých starších vyznamenaní a zriadenie nových, ktoré už reflektovali nové politické zriadenie štátu. Nové politické realie po februárovom prevrate v roku 1948 sa, ale neodzrkadlili v stálom personálnom zložení komisie. Isté obmeny nastali iba v rámci delegátov z jednotlivých ministerstiev. Radová komisia pritom dohliadala okrem iného na správnosť a logiku novej legislatívy a koordinovala celý tento proces.

Aj napriek uvedenému z dostupného normatívneho vymedzenia Radovej komisie nie je možné jednoznačne rekonštruovať rozsah jej skutočných kompetencií ani presné postavenie v rámci vládnej administratívy. Uznesenie vlády, na základe ktorého bola komisia zriadená pri Úrade predsedníctva vlády ako „poradný zbor vo veciach radových“, totiž explicitne neurčuje, či mala plniť funk-

158 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, č. j. 843/16, ref. 149, s. 3.

159 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, Svolání Řádové komise na den 19. dubna 1950.

160 NA ČR, f. ÚPV-B, k. 872, ref. 151.

ciu interného poradného orgánu Úradu vlády, ktorého odporúčania by následne tento úrad implementoval prostredníctvom vlastných rozhodovacích mechanizmov, alebo či išlo o širšie koncipovaný medzirezortný poradný orgán s relatívne autonómnym postavením, oprávnený vstupovať do komunikácie priamo s jednotlivými ministerstvami a ústrednými úradmi.

Analýza zachovaných zápisníc zo zasadnutí však naznačuje, že praktické fungovanie komisie sa skôr približovalo druhému modelu. Komisia nevystupovala výlučne ako interný expertný aparát Úradu predsedníctva vlády, ale komunikovala priamo s rezortmi, pripomienkovala legislatívne osnovy, formulovala záväzne rešpektované stanoviská a iniciovala úpravy pripravovaných vyznamenaní. V administratívnej praxi tak nadobudla charakter medzirezortného koordinačného orgánu, ktorý sprostredkoval jednotný postup štátu v oblasti vyznamenaní, hoci jeho právne zakotvenie zostalo terminologicky obmedzené na označenie poradný zbor.

O autorovi / About the author

Mgr. Vojtech Hami

Ústav pomocných vied historických a archivnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity

Arna Nováka 1, 602 00 Brno

Česká republika

e-mail: hami.vojte@azet.sk

<https://orcid.org/0009-0005-8296-8406>

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

Národní archiv ČR, Praha (NA ČR), fond Úřad předsednictva vlády – běžná spisovna (ÚPV-B).

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

ČERMÁK, Vladimír. *Operace únor 1948. O trávě pod asfaltem, izraelském konfliktu, ruských archivech a vědě něvědě*. Praha: Naše vojsko, 2010.

ČERNÁK, Tomáš. *Všetku moc do ruk lůdu!* Bratislava: Ústav pamäti národa, 2021.

FALŤAN, Michal. *Február 1948 – víťazstvo zväzku robotníkov a roľníkov*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1958.

FROLEC, Václav a VAŘEKA, Josef. *Encyklopedie Lidová architektura*. Praha: Státní nakladatelství lidové architektury, 1983.

GREBENNIKOV, G. I. a KATKOV, R. S. *Ordena i medali SSSR*. Moskva: Izdatel'stvo Planeta, 1982.

- HAJNMANN, Petr. *Slovník autorů a zhotovitelů mincí, medailí, plaket, vyznamenání a odznaků se vztahem k Čechám, Moravě, Slezsku a Slovensku (1505–2005)*. Praha: Libri, 2005.
- KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*. Brno: Doplněk, 1997.
- KARÁSEK, Martin. *Radý a vyznamenania SNR 1945 – 1948*. Kremnica: Národná banka Slovenska – Múzeum mincí a medailí v Kremnici, 2007.
- Kolektív autorov. *Február 1948 a dnešok*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1973.
- Kolektív autorov. *Vítazný február 1948 (spomienky)*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1959.
- KOUNOVSKÝ, Josef a HEINC, Zdeněk. *Československá vyznamenání za pracovní úspěchy 1945 – 1949*. Hradec Králové: Česká numismatická společnost, 2001.
- MĚŘIČKA, Václav. *Československá vyznamenání I. část 1918–1938*. Hradec Králové: Česká numismatická společnost pobočka Hradec Králové, 1973.
- MĚŘIČKA. *Československá vyznamenání III. část 1939–1948*. Hradec Králové: Česká numismatická společnost, 1974, s. 22.
- NOVOTNÝ, Vlastimil. *Řády a vyznamenání 1948 – 2011 ČSR, ČSSR, ČSFR, ČR, SR*. Hodonín: PaedDr. Jarmila Novotná, 2011.
- PODOLEC, Ondrej, ed. *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008.
- PODOLEC, Ondrej a kol. *Nastolenie komunistického režimu v Československu vo februári 1948 a jeho dôsledky pre spoločnosť. I. a II. zväzok*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2024.
- PULEC, Vladivoj. *Československá státní vyznamenání, státní čestná uznání a ceny*. Praha: STNL – Nakladatelství technické literatury ALFA, vydavatelstvo technickej a ekonomickej literatury, 1980.
- RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu 1945–1989*. Praha: Vyšehrad, 2020.
- RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, Vyšehrad, 2012.
- SVOREŇOVÁ-KIRÁLYOVÁ, Blanka. *Spomienky na slávne dni*. Bratislava: Pravda, 1973.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

- HAMI, Vojtech. Vyznamenania pre „rehabilitovaných súdruhov“. Politické procesy v Československu. In *Signum: Zpravodaj klubu faleristů v Brně*, 2023, roč. 31, č. 2, s. 308-316.